

Växt- och miljöavdelningen

Jens Weibull

jens.weibull@jordbruksverket.se

Referensgruppen för odlad mångfald, 2017-11-07

Lokal: Rudenstams Bär & Frukt, Huskvarna

Närvarande:

Åsa Ahrland, SLU; Krister Andersson, Sveriges Pomologiska Sällskap; Carin Bunnvik, Jordbruksverket (ordf.); Bo Gertsson, Lantmännen Lantbruk; Anders Glassel, Statens fastighetsverk; Eva Grönwall, Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation; Eva Jansson, SLU/LTV-fak; Ulf Nilsson, FOR; Maria Nyman-Nilsson, Fredriksdals museer och trädgårdar; Helena Persson, Lunds universitet/Botaniska trädgården; Karin Persson, SLU/Pom; Maja Persson, LRF Trädgård; Jan Svensson, NordGen; Jens Weibull, Jordbruksverket (sekr.)

Adjungerade:

Elisabet Martinsson och Birgitta Rämert, Elitplantstationen; Agneta Börjeson, Röttle natur och kultur;

Anmält förhinder:

Anna Lena Carlsson, Naturvårdsverket; Lennart Nilsson, Riksantikvarieämbetet; Sanna Black Samuelsson, Skogsstyrelsen;

1. Öppnande

Enhetschef Carin Bunnvik öppnade mötet och hälsade ledamöterna välkomna till Rudenstams Bär & Frukt. En kort presentationsrunda följde därpå.

2. Uppföljning av minnesanteckningarna från vårmötet

Jens kommenterade följande aspekter i minnesanteckningarna:

- ett ramdokument för kommunikation antogs i augusti
- beslut om tilldelning av medel ut landsbygdsprogrammet (*Utveckling av regionala rätter på menyn i kulturhistoriska miljöer* samt *Odlingslandskapets natur- och kulturmiljöer*) pågår;
- EU:s ordförandeland Estland har på nytt tagit upp frågan om uppdatering och harmonisering av gällande saluföringsdirektiv, och undersöker just nu medlemsländernas uppfattning.

Inga andra synpunkter på minnesanteckningarna fördes fram.

3. Presentation av dagens program

Jens presenterade dagens program (bilaga 1) samt hur det var tänkt att verkstaden skulle genomföras. Agneta Börjeson fortsatte därefter med en ”inspirationsintroduktion” om hur ett konkret arbete kring de fröförökade växterna skulle kunna komma igång och utvecklas.

4. Genomgång av status samt återstående åtgärder för perioden 2018-2020

Jens sammanfattade därefter helt kort slutsatserna från en tidigare uppföljning (augusti) av strategins mål och åtgärder. Resultaten från uppföljningen utgjorde arbetsmaterial inför verkstaden. Samtidigt redogjordes helt kort för de diskussioner om Poms budget som under augusti hållits mellan SLU och JV. Ett gemensamt möte med Dep under senhösten har inte kunnat tidsättas.

5. Verkstadens genomförande

Genomförandet av verkstaden framgår av bilaga 2.

6. Avslutning

Carin sammanfattade dagens livliga diskussioner varefter Jens kortfattat beskrev tidslinjen (bilaga 3) fram till år 2021 med särskilt fokus på när olika moment och dokument bör falla på plats. Han bad ledamöterna att inför vårmötet reflektera över behovet av att engagera en extern utvärderare eller om referensgruppen själv skulle svara för utvärderingen inför arbetet med nästa strategi.

7. Tidpunkt för nästa möte

Vårmötet hålls 19 april 2018 (lokal meddelas senare).

- Bilagor:
- 1a. Program för mötet
 - 1b. Körschema för verkstaden
 2. Sammanställning av dokumentation från verkstaden
 3. Tidslinje fram till 2021 (bild)

Bilaga 1a - Program

- 11.00 Inledning
 Genomgång av förra mötets minnesanteckningar
 Presentation av upplägget för dagens verkstad
 Introduktion Agneta Börjeson
 Status för åtgärder samt budget
 Inledning verkstad
- 12.30 Lunch
- 13.30 Fortsättning verkstad
- 15.00 Eftermiddagskaffe
- 15.30 Fortsättning verkstad
- 17.15 Mötet avslutas; tid för ev. inköp i gårdsbutiken
- 17.30 Avfärd mot Jönköping/Resecentrum

Bilaga 1b - Körschema

1. Uppsättning av plastytor
2. Tre lappar/person att fördela mellan programmets sex olika områden: bevarande, användning, forskning/utveckling, utbildning/information, internationellt arbete samt policy
3. Gruppering av lappar efter hur lika de är
4. Deltagarna väljer var sitt tema; det kan resultera i att något tema faller bort
5. Lunch (12.30)
6. Gruppens uppgift blir att diskutera strategins återstående moment och prioritera i "måste", "kanske" och "inte"
7. Redovisning av gruppdiskussionerna
8. Kaffe (15.00)
9. Diskussion i smågrupper: vem, vad och när? Gruppens uppgift är att bli konkret i vem som gör vad och när.
10. Redovisning av gruppdiskussionerna
11. Ev. avslutande diskussion; avrundning med tidsplan
12. Slut
13. Insamling av dokumentation

Bilaga 2

Sammanställning av dokumentation från verkstaden

Moment 1: prioritera åtgärder inom områden (tre lappar/person)

Bevarande

Passdata och beskrivande data förs in i SESTO:s databaser (2.2)
 Fler klonarkiv för perenner, buskrosor och lökväxter
 Fler klonarkiv för fruktträd
 Ett aktivt *in situ*-bevarande
 Fler genbanker, alt. visningsträdgårdar, med Pom-material
 Att växtmaterialet hålls i odling i olika kulturmiljöer
 Använda genbanksväxter i levande miljöer
 Levandegöra kulturmiljöer
 Växtmaterialet används för att levandegöra miljöer (5.3)
 Demoodling av Grönt kulturarvs sorter (fröer)
 Växtmaterialet i NordGens och nationella genbankens samlingar används för att levandegöra offentliga kulturmiljöer

Användning

Kluster 1:

Fler livsmedelsväxter med Grönt kulturarv® finns i handeln
 Odlarnätverk för jordbruksväxter
 Växtmaterialet används i högre grad för direkt odling
 Grönt kulturarv används aktivt och utvecklas vidare
 Material i direkt odling
 Odlar- och brukarnätverken för jordbruksväxter har byggts ut
 Fler sorter på sortlistan
 Odlarnätverk byggs ut
 Mer baljväxtsorter i odling
 Öka konsumtion av kålrötter och helst svenska sorter

Kluster 2:

Marknadsföring - allmänheten/distributörer (Plantagen, Blomsterlandet, etc.)
 Föröknings- och marknadsföringsgruppen utvidgas till att omfatta samtliga växtgrupper
 Marknadsföring - användningsområde
 Utveckla kedjan från insamling - förökning - handel - konsument - till publicering
 Publicering av resultat - förökning och marknadsföring
 Hög publiceringsfrekvens: populärt och vetenskapligt
 Att göra POM-materialet tillgängligt för S????¹, även livsmedel
 Fröförökat material från genbank → konsument; "en hel kedja"
 Växter och frön tillgängliga i handeln
 Sammanfatta och publicera resultat av inventeringarna och det som finns i genbanken

¹ Inte läsbart

Användning/Forskning och utveckling

Ökad utvärdering av växtmaterialets egenskaper av värde för brukare i samband med uppförökningar
 Ökade kunskaper om växtmaterialets egenskaper
 Växtmaterialet i NordGens samlingar används i högre grad för växtförädling

Forskning och utveckling

Forskning på växterna i genbanken

Utbildning och information

Undervisningsmaterial (skolorna och allmänheten)
 Undervisning alla nivåer
 Att föra in Nationella genbanken i SLU för utveckling och undervisning; samordning
 Få in POM-material i utbildning, t.ex. SLU, skolor
 Undervisningsmaterial till naturbruksgymnasier, högskolor/universitet
 Utbildning och demonstration av odlad mångfald på alla nivåer och till alla målgrupper

Policy

Arbetet med strategi för kulturväxtsläktingar slutförs
 Nordiskt samarbete
 Aktiva inom programmet deltar i gemensamma utbildningar med andra aktörer (kommentar: inkl. beslutsfattare och andra nyckelpersoner)

Internationellt samarbete

[ingen lapp]

Moment 2: diskutera "kanske", "måste" och "inte", samt "vem, vad, när och hur"

Grupp "Bevarande"

(Åsa Ahrlund - rapportör, Krister Andersson, Anders Glassel, Eva Grönwall, Helena Persson, Karin Persson, Maja Persson)

"Måste"

Få resterande klonarkivsavtal på plats. 19 klonarkiv för prydnadsväxter är på förslag, varav 8 har skrivit på avtal (Fredriksdal, Trädgårdsföreningen Göteborg, Göteborgs botaniska trädgård, Munkagårdsskolan i Halland, Capellagården, Mariestad hantverkslaboratorium, Gamla Linköping, Jamtli) 2017: kanske 10 avtal, förhoppningen är att resten skrivs 2018.

På gång: Rosenlund, Umeå, Huseby, Lycksele, Julita; tänkbara klonarkiv som vill fundera lite: Wij trädgårdar, Bergianska, Sällskapet De Badande Wännerna, Visby; följande kommer att besökas av POM: Simrishamn, Vallby (Västerås), Gamla Staberg (Falun), ev. Uppsala Botaniska Trädgård)

Ska vara en grupp på ett 20-tal anläggningar, inte för många, måste kunna hanteras av POM och att anläggningarna känner sig "lite utvalda". Varje klonarkiv har ansvar för en region, en del har mycket/allt, en del har vissa växtgrupper, en viss grupp. Kriterier klonarkiv: välkänt i regionen, ej privatpersoner (organisation/institutioner), helst publika anläggningar – viktigt skyltfönster för allmänheten etc.

Anders: man kan ju ändå ha en del "backup-klonarkiv", visningsträdgårdar, t ex SFV:s anläggningar i Linköping, Roma, får råd ang. växtval och material från POM. Samtidigt en extra back-up för vissa sorter.
Eva: vi bevarar gravar av kulturhistoriska skäl som inte har gravrättsinnehavare. Vore kul att ha växter som passar till olika tidsperioder.

Åtgärd 2.3 - Kompletterande insamlingar: större: 1) kyrkogårdsväxter 2) träd och buskar, mindre omfattning – tips som kommer in, prioritering: hållbar historia?

Åtgärd 5.3 - Växtmaterialet i NordGen och nationella genbankens samlingar används för att levandegöra (offentliga) kulturmiljöer. Hur når vi de aktörer som inte ingår i den mindre kretsen som redan är in- vigda/frälsta, inom kommuner, organisationer osv? Behöver man ha en särskild strategi? Stadsträd- gårdsmästarföreningen, Svenska kyrkans församlingar, Kommer de läsa? Gäller att ligga på! Fruktsorter: fr a muséer, många gamla sorter försvann under krigsvintrarna (maxomfattning: 1880-1920).

Förslag ny strategi efter 2020: I klonarkiven: bara mandatsorterna (1930-, 1940-talet). Fruktsorter (äpp- len och päron) som påträffats senare än 1980-talet (då man gjorde listan på mandatsorterna) är inte med, t ex calviller, järnäpple mm.

"Kanske"

Friluftsmuseer t ex Kulturens Östarp, hembygdsrörelsen, finns anläggningar, kan vara en tvåstegsraket. Många publikationer skrivs under 2018-19 som kan användas som underlag senare.

In situ-bevarande: vissa växter funkar inte i rabatter utan måste växa mer "vilt" = biologiskt. Men det finns även kulturhistoriska skäl för *in situ*-bevarande= kontexten (viktigt för kunskapen om växter, deras användning etc.)

Hur gör man med detta? Vad gäller lagmässigt? Finns det stöd i den? Vilka andra sätt skulle man kunna jobba med detta? Ha något seminarium/diskussion om detta? Fler intresserade?

Kyrkogårdar: Lagstiftning: kulturmiljölagen KML har ändrats 1 aug 2017 kap 4, medvetet gestaltad vege- tation, *in situ*-bevarande? SFV har övertagit ett antal ödekyrkogårdar, bl a på Gotland med mkt lökväx- ter, syrener etc., Trönö kyrka, Hälsingland, Dädersjö, Kyrkogårdarna skulle ju med sitt växtmaterial kunna vara lämplig "*in situ*-värd."

Grupp "Användning"

(Carin Bunnvik - rapportör, Agneta Börjesson, Elisabeth Martinsson, Birgitta Rämert, Bo Gertsson, Ulf Nilsson)

Resterande tid lär gå fort och processerna tar lång tid. Vid hård prioritering gäller det att fullfölja och dra nytta av de initiativ som redan är tagna. Det innebär:

- Fortsätta att förvalta det som är gjort. Den användning som finns ska kunna fortsätta.
- Stärk varumärket Grönt kulturarv®
 - o jobba för fortsatt lansering av vegetativt material (Elitplantstationen enligt plan)
 - o försök få relevant material i GoGreen märkt med Grönt kulturarv (Lantmännen)
 - o försök få potatis från NG-projekt märkt i handeln (NG)
- Påbörja projekt fröodling av kålrot för att stärka fröanvändningen (Agneta 2018-2020)
- Marknadsplats/bytesplats för frö hos FOR (kräver dock externa medel)
- Ta tillvara första uppförökningen hos NordGen och utvärdera materialet. Koppla eventuellt utvärde- ringen till satsningen på växtförädling inom livsmedelsstrategin.

Kommentar: Nästa period kommer vi att behöva argumentera för att hela anslaget behövs för förvaltning och nya pengar behövs för livmedelsvinkel och helheten i kedjan.

Grupp "Användning/Forskning och utveckling"

(Jan Svensson, Eva Jansson, Jens Weibull - rapportör)

"Måste"

- För ökad användning är det nödvändigt att ta fram och mata in data. Data måste säkras och informationen göras sökbar. För att förenkla och snabba på detta skulle ett enkelt formulär kunna tas fram i Excel.

Förslag: NordGen bistår med att ta fram formuläret och lämnar besked om detta innan årsskiftet. Redan inmatade data behålls i SESTO och nya data registreras i Excel. Målet bör vara att återstående data ska ha registrerats till 1 juli 2018, dock allra senast 1 oktober. NordGen och Nationella genbanken bör bilda en liten grupp (2+2) som möts redan i januari.

- Befintliga egenskapsdata måste registreras. Detta omfattar beskrivnings- och evalueringsdata. Vi föreslår att gruppen i (1) också tittar på detta. Det finns ett uttalat svenskt behov, och enligt uppgift har utvecklingsarbetet för SESTO parkerats.
- Programmet behöver arbeta med andra infokanaler, t.ex. Instagram och YouTube, och det arbetet bör sätta igång under 2018. Det är viktigt med ett klart syfte och tydlighet. Ett förslag är att kontakta Ingela Grahn/Jordbruksverket som stöd.

"Kanske"

- Att ta fram och registrera ny egenskapsdata (åtgärd 3.2). Detta vore mycket önskvärt, men är beroende av extra resurser.
- Tillämpa systemet med s.k. DOI - *Digital Object Identifiers* - för att skapa kopplingar till olika former av material (resultat, enkla redovisningar, tabeller, artiklar, faktablad, rapporter, accessioner, m.m.). Principen innebär ett snabbare sätt att få ut information.

Förslag: Frågan bör hanteras av gruppen i (1). SLU-biblioteken bör kunna bistå med mer information och stöd.

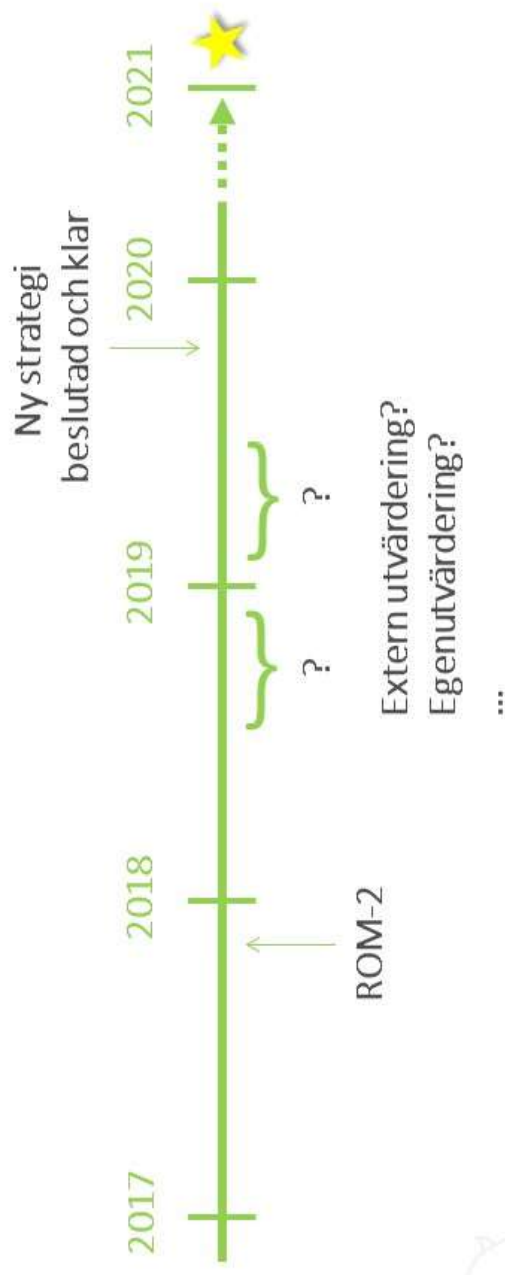
- Stimulera samarbeten med förskolor/skolor/andra. Det finns ett behov av större interaktivitet mellan Poms aktörer och vissa målgrupper; NordGen har redan börjat och vi menar att detta kan utvecklas.

Förslag: Genomför en riktad satsning mot Barn - Ungdomar - Odling - Mångfald i samband med Nordiska trädgårdar 2018. Här kan många aktörer samverka: FOR, de botaniska trädgårdarna, nationella genbanken, NordGen.

"Inte"

- Att utveckla en interaktiv kommunikationsplattform (mål 10) kräver resurser i form av en särskild redaktör/webbutvecklare, vilket budgeten inte tillåter.

Något om planering framöver

2017-11-24

Kommentar: Om ungefär två år ska en ny strategi för perioden 2021-2025 ligga klar. Referensgruppen bör därför redan under senare delen av 2018 inleda det arbetet.